

УДК 094.1(477.41)

Кухарєва Н.М.

Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав»

РАРИТЕТНІ ВИДАННЯ «КОБЗАРЯ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКА В ЕКСПОЗИЦІЇ МУЗЕЮ «ЗАПОВІТУ» Т.Г. ШЕВЧЕНКА

У статті вперше охарактеризовані раритетні видання «Кобзаря», які виставлені в експозиції музею. Ці примірники становлять фондову колекцію літературної шевченкіани Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Ці музейні предмети обліковані й описані в інвентарних книгах № № 1, 2, 4 «Книги з автографами», інвентарній книзі «Переяслав-Хмельницький історичний музей» та інвентарній «Книзі обліку науково-допоміжного фонду». Вказано, за можливістю, місцезнаходження та осіб, причетних до цих раритетів. Здійснено аналіз специфіки оригіналів, фототипічних і факсимільних видань «Кобзаря», які виходили на теренах України, зокрема, у ХІХ – на початку ХХ ст.

Ключові слова: літературна шевченкіана, «Кобзар», фототипічні та факсимільні видання, інвентарна картка, раритетні видання.

Постановка проблеми. Збірка шевченкіани в колекції Національного історико-етнографічного заповідника (далі – НІЕЗ) «Переяслав» є об'єктом дослідження автора. Одним із розділів даної теми є літературна шевченкіана, яка містить твори Т.Г. Шевченка. Актуальність дослідження полягає в комплексному вивченні фондово-облікової документації всіх видань Т.Г. Шевченка, які є в колекції НІЕЗ, та введенні цього матеріалу до наукового обігу. У статті подається характеристика раритетних видань «Кобзаря» ХІХ – початку ХХ ст., розміщених в експозиції музею.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодні відсутнє цілісне дослідження літературної шевченкіани в колекції НІЕЗ «Переяслав», зокрема, раритетних видань «Кобзаря» в експозиції Музею «Заповіту» Т.Г. Шевченка. Про фототипічні видання «Кобзаря» 1840 р. йшлося в статті Н.В. Глоби «Фототипічні, факсимільні та репринтні видання творів Т.Г. Шевченка у колекції Музею книги і друкарства України». У передмові та післямові до «Кобзаря» 1962 та 1976 рр., які містяться у фототипічних виданнях, розміщених в експозиції музею, відомий шевченкознавець В.С. Бородін зупинився на питаннях проходження «Кобзаря» 1840 р. через цензуру.

Постановка завдання. Мета статті полягає у вивченні фондово-облікової документації НІЕЗ «Переяслав» за інвентарними групами «АК», «НДФ», «ПХІМ», які включають також літературну шевченкіану, та тих музейних предме-

тів колекції, які належать до раритетних видань «Кобзаря» Т.Г. Шевченка з експозиції музею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Колекція літературної шевченкіани Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» налічує сьогодні 216 одиниць основного фонду, серед яких є оригінали, фототипічні та факсимільні видання «Кобзаря» Т.Г. Шевченка, що надає колекції значущості й унікальності [5].

В експозиції Музею «Заповіту» Т.Г. Шевченка є два фототипічні видання «Кобзаря» 1840 р., рукописний примірник «Кобзаря» 1844 р. на 22 аркушах (зал № 6), книжка «Кобзар» Т.Г. Шевченка, видана у Санкт-Петербурзі, у друкарні П.А. Куліша, 1860 р., 238 с. (зал № 7), окремі посмертні видання другої половини ХІХ ст., зокрема, «Ілюстрований «Кобзар»» Т.Г. Шевченка. Ілюстрував М.І. Мікешин. З малоросійським і російським текстом. Випуск другий, видання П.І. Бабкіна, Санкт-Петербург, 1896 р., 24 с., «Кобзар. Гайдамаки» Т.Г. Шевченка; видання ілюстроване художником А.Г. Сластьоном. До малоросійського тексту додається переклад Н.В. Гербеля. Санкт-Петербург, 1886 р., 71 с. (зал № 8).

Хотілося б зупинитися на двох унікальних фототипічних виданнях «Кобзаря» Т.Г. Шевченка 1840 р., які є окрасою 6 залу музею: обсяг першого (позацензурного) – 115 сторінок, а другого – звичайного, що з низки причин вийшло з додатковими цензурними корективами, становить 114 сторінок.

Перший «Кобзар» Т.Г. Шевченка вийшов невеликим накладом – більше тисячі примірників, бо офорт для фронтиспіса В.І. Штернберга, товариша поета, з яким він тоді мешкав, не міг витримати більшого тиражу. Народний кобзар із хлопчиком-поводирем є лейтмотивом поезій Т.Г. Шевченка.

Видання вийшло дуже скромне і водночас досить ошатне. Книжка була середнього формату в м'якій синій паперовій обкладинці. Надрукована на гарному папері чітким шрифтом. Був продуманий розподіл тексту на частини. Кожен твір розпочинався зі спуску на непарній сторінці. Назва кожного твору із присвятою була надрукована на окремому шмуцтитулі. Шрифти шмуцтитулів гармонійно підібрано до основного шрифту книжки.

На фронтиспісі – ілюстрація «Кобзар із поводитирем» роботи В.І. Штернберга. З офортом вдало поєднується титульна сторінка – напівсвітлим шрифтом набрано назву «Кобзар» [4, с. 168].

Зажиттєві видання творів Т.Г. Шевченка стали раритетами ще всередині XIX ст. Арешт Т.Г. Шевченка в 1847 р. спричинив вилучення «Кобзаря» з бібліотек, приватних збірок. Це призвело до того, що сьогодні лишилося тільки кілька примірників оригінального видання.

Саме ця обставина зумовила звернення до такої форми відтворення першодруків шевченкових видань, як фототипія. Ця техніка використовується для копіювання з високою точністю складних художніх оригіналів (малюнків олівцями, фотографій, творів олійного, акварельного живопису тощо), а також для ілюстрації видань, що виходять невеликими накладками, але потребують великої точності відтворення ілюстрацій.

Вперше видання творів Т.Г. Шевченка в такий спосіб відтворено в рік святкування 100-річного ювілею від його дня його народження – 1914 р. Фототипічне видання «Кобзаря» 1840 р. підготовлене і здійснене коштом Наукового товариства імені Т.Г. Шевченка у Львові. Це рішення ухвалено на засіданні товариства 31 грудня 1913 р. До філологічної секції НТШ, яка готувала це видання, тоді входили: І.Я. Франко, О.Г. Барвінський, А.Ю. Кримський, С.Й. Смаль-Стоцький та інші [4, с. 169].

«Кобзар» вийшов накладом 3 000 примірників; форматом і друком він найбільш наближений до оригіналу, тому іноді його і приймають за зажиттєве видання. Коштувало це видання порівняно недорого – 1 крону 40 сот. (більшість тодішніх видань зазвичай коштували дорожче – 5–10 крон). Це фототипічне видання «Кобзаря» мало 114 сторінок [4, с. 170].

1961 р. відомий книгодавець Ю.О. Меженко у відділі рідкісних книг наукової бібліотеки Ленінградського університету виявив ще один примірник «Кобзаря» Т.Г. Шевченка 1840 р. на 115 сторінках, де частково відновлено цензурні викреслення. Так з'явився єдиний сьогодні оригінал позацензурного «Кобзаря» [2, с. 33].

Цікава історія цієї книжки. Відомий дослідник творчості Т.Г. Шевченка В.С. Бородін пише: «<...> відомі спогади П. Мартоса, чийм коштом видано «Кобзар», про проходження «Кобзаря» у цензурі не відповідають дійсності. Адже ініціативу видання і проведення рукопису через цензуру П. Мартос повністю приписував собі. Тим часом документи свідчать, що в дійсності людиною, яка допомагала поетові проводити «Кобзар» через цензуру, був С. Гребінка. Звертає на себе увагу не зовсім звичайний факт – цензор П. Корсаков дав дозвіл на видання «Кобзаря» раніше, ніж рукопис був зареєстрований у цензурному комітеті. Важко припустити, щоб відновлення частини цензурних вилучень робилося без відома й участі Шевченка, хоч безпосередніх відомостей про це ми, на жаль, поки що не маємо» [2, с. 21].

На думку В.С. Бородіна, вилучення з «Кобзаря» зробив не цензор, а сам П.І. Мартос. Частину накладу видрукували на кілька днів раніше, ніж підписав цензор. Видавець П.І. Мартос надіслав примірник М.А. Маркевичу 13 квітня, хоча квиток на випуск цензор підписав 18 квітня. У консервативно-реакційних колах «Кобзар» одразу зазнав нападок, про що свідчить цитований В.С. Бородіним щоденник М.А. Маркевича. Очевидно, на думку В.С. Бородіна, переляк спонукав П.І. Мартоса вилучити деякі уривки і дати видання на переверстку, незважаючи на грошові витрати. Сьогодні цей унікальний примірник, в якому відсутні вилучення П.І. Мартоса, зберігається у фондах відділу рідкісних книг і рукописів наукової бібліотеки Санкт-Петербурзького державного університету [3, с. 117].

В Україні вже за радянських часів перевидано обидва екземпляри «Кобзаря» – на 114 і 115 сторінках. Готуючись до 150-тиріччя зі дня народження Т.Г. Шевченка, видавництво Академії наук Української Радянської Соціалістичної Республіки (далі – УРСР) здійснило 1962 р. фототипічне перевидання «Кобзаря» на 115 сторінках без змін і виправлень накладом 100 000 примірників. Післямову до видання написав В.С. Бородін.

Примірник «Кобзаря» 1840 р. перевидано 1976 р. у видавництві «Дніпро» з оригіналу, що зберігається в Інституті літератури ім. Т.Г. Шев-

ченка Національної академії наук (далі – НАН) України. Це видання вийшло накладом 25 000 примірників. Передмову до видання написав В.С. Бородін. У Музеї є обидва примірники цих видань (АК-273, НДФ-1666).

В інвентарній картці № АК-273 КВ-7368 читаємо опис: «Книга «Кобзар» 1840 р. Т.Г. Шевченка (фототипічне видання). Київ, Видавництво «Дніпро», 1976 р. 36 с. Складається з футляра, статті-брошури та самого факсимільного видання першого «Кобзаря»».

Обкладинка «Кобзаря» мармурова, перебиваються різні кольори у вигляді золотого дощу. Корінець та кутики книги – з дерматину вишневого кольору. На корінці золоченими літерами заголовки – «Тарас Шевченко. «Кобзар» 1840 року». До обкладинки подібний також картонний футляр. Стаття-брошура має паперову обкладинку. На ній чергуються орнаментовані вензели – сірі, чорні, червоні. Посередині – заголовок статті В.С. Бородіна «Перше видання «Кобзаря» Тараса Шевченка. 36 с. Сторінок самого «Кобзаря» 114. 12,5 x 21,5 см. Куплений у магазині «Сяйво», м. Київ за 1 крб.» [5].

Як свідчить фондова документація, друге перевидання 1962 р. «Кобзаря» на 115 сторінках є надзвичайно цінним ще й тому, що книжка музею була подарована 31 травня 1963 р. відомим шевченкознавцем В.С. Бородіном [6]. У музейній книзі (НДФ-1666) є дарчий напис: «До Переяслав-Хмельницького державного історичного музею з почуттям захоплення тим, які дивовижні, величезні цінності зібрані та виставлені в його залах та філіалах, яку неоціненну культурно-просвітну роботу ведуть його працівники. 31 травня 1963 р. В. Бородін» [6]. Перевидано в Києві 1962 р. у друкарні видавництва АН УРСР, вул. Рєпіна, 4. У кінці книги є помітка, що «Кобзар Т. Шевченка» є фототипним перевиданням унікального позацензурного примірника 1840 р., що зберігається в Науковій бібліотеці ім. М. Горького Ленінградського державного університету ім. А.О. Жданова (колишня назва). На цупкій обкладинці написано: «Т. Г. Шевченко «Кобзар». Фототипія позацензурного примірника видання 1840 р.» [6].

Раритетним сьогодні вважається рукописний примірник «Кобзаря» 1844 р. на 22 аркушах (№ 507 КВ-113), описаний 25 лютого 1948 р. колишнім науковим співробітником краєзнавчого музею Д. Саворським [7]. Переяславці шанували творчість Т.Г. Шевченка, про що свідчить цей цікавий експонат – рукописний «Кобзар», переписаний нашими земляками ще в 1844 р.

Він зберігався в колишнього директора музею Н.В. Рубана, який дістався йому нібито з домашньої бібліотеки нашого земляка, праправнука трахтемирівського сотника В.А. Чубука-Подольського, який у 20-х рр. працював ученим секретарем Академії наук УРСР [7].

У 7 залі музею, який присвячений перебуванню Т.Г. Шевченка на Переяславщині, є раритетне видання «Кобзаря» 1860 р. (АК-3663 КВ-31665) [5].

Інвентарна картка дає такий опис цього примірника «Кобзаря»: «Книга «Кобзар» Т.Г. Шевченко, вид. С.-Петербург у друкарні П.А. Куліша, 1860 р., 238 с. Палітурка картонна коричневого кольору. Корінець чорного кольору. На титульній сторінці – назва книги, автор, місце і рік видання. На авантитулі напис «Марку Вовчкові на пам'ять 24-го стичня 1859 року». Знайдено в м. Переяславі-Хмельницькому у 2000 р., 21,3 x 13,8 см, папір, картон, друк». У кінці книги є припис олівцем: «Купив на Благовіщенському базарі. 14.04.1923 р.» [5].

Примірник «Кобзаря» 1860 р. – це цінний музейний експонат 20-х рр. минулого століття. Для родини Козачковських, у будинку яких жив Т.Г. Шевченко і нині розміщена експозиція Музею «Заповіту» Т.Г. Шевченка, особливе значення мав «Кобзар» 1860 р. «Кобзар» був подарований Козачковським із дарчим написом: «Марії Степанівні Козачковській з чоловіком та дітками». Наприкінці книжки було вклеєно листи Т.Г. Шевченка, які посилав він з Орської фортеці до свого близького друга А.О. Козачковського. «Кобзар», який належав переяславському лікарю А.О. Козачковському, сьогодні зберігається в експозиції Дніпропетровського національного історичного музею ім. Д.І. Яворницького. Його придбав за 20 коп. Д.І. Яворницький у книгаря. Розглядаючи дома «Кобзаря» та листи Т.Г. Шевченка до лікаря А.О. Козачковського, вчений, зрозуміло, цікавився, як це «Кобзар», що був, безперечно, власністю переяславського лікаря, потрапив на катеринославський базар.

Але вченому не поталанило тоді встановити це. Тоді він звернувся листом до онука А.О. Козачковського Андрія Осиповича Козачковського, який учителював у Переяславі, й попросив його сказати щодо цього своє слово.

Ось що відповів А.О. Козачковський: «Мій дядько, Іван Андрійович Козачковський, полковник старої армії, після війни 1914–1918 рр. жив деякий час у Переяславі, а у вересні 1919 р. виїхав додому – у Севастополь. У дорогу взяв із собою подарований колись дідові «Кобзар». Дядько

добрався пароплавом до Катеринослава, потім пересів на поїзд. На станції Синельникове на цей поїзд наскочила банда махновців і пограбувала його. «Кобзар» лежав у невеличкій дорожній скриньці. Звісно, махновці найменше цікавилися книжками, і, мабуть, цей «Кобзар» пішов по руках. Дядько мій, у чому стояв, добрався до Севастополя і незабаром там помер. Наскільки я пригадую, книжка була в червоній палітурці. В кінці книжки вплетено два листи (на цигарковому папері), які писав Тарас Шевченко моєму дідові з Орської фортеці. Ці листи опубліковано <...>. З пошаною А. Козачковський».

Який шлях пройшов «Кобзар» Т.Г. Шевченка, поки потрапив до Катеринослава, – важко сказати. Згаданий вище книгар купив його за безцінь у замурзаного хлопчиська, який бігав по базару й вигукував: «Кому «Кобзаря», дешево віддам!» [9, с. 112–116].

Надзвичайно цінними для музею є видання «Кобзаря» 1886 і 1896 рр.

1886 р. у знаменитій друкарні О.С. Суворіна з'явилось видання поеми «Гайдамаки» Т.Г. Шевченка з ілюстраціями відомого українського художника О.Г. Слатьона. Текст був надрукований українською і російською мовами (переклад М.В. Гербеля). Передмову до книжки написав Д.І. Яворницький.

Це було перше мистецьки оформлене видання Шевченкових творів. Воно видане великоформатним альбомом. Серія робіт, що увійшли до петербурзького видання, містила 14 великих ілюстрацій і 35 менших. Малюнки і тексти надруковані на якісному папері. Крім ілюстрацій О.Г. Слатьона, тут є заголовна віньєтка В.В. Верещагіна з його малюнком «Шевченко в труні». Сьогодні це видання є раритетом, воно вийшло накладом 3 000 примірників. До колекції НІЕЗ «Переяслав» книга передана з обмінно-резервного фонду ЦНБ АН УРСР (м. Київ, вул. Дем'яна Бедного, 11, ЦНБ УРСР) у грудні 1982 р., 36,5 x 47 см (АК-696 КВ-12011) [5].

В експозиції залу № 8 є також унікальний «Ілюстрований «Кобзар» Т.Г. Шевченка». Ілюстрував М.І. Мікешин. З малоросійським і російським текстом. Випуск другий, видання П.І. Бабкіна, С.-Петербург, 1896 р. 24 с. Книга також була передана з обмінно-резервного фонду ЦНБ АН УРСР у грудні 1982 р. 36,5 x 47 см. Папір, друкарський відтиск (АК-695 КВ-12010) [5].

М.О. Мікешин був знайомий з Т.Г. Шевченком з 1858 р., а після смерті поета весь час ушановував його пам'ять, згадував його у своїх мемуарах

і працював над ілюстраціями до окремих поем митця. У найкращих малюнках до цього «Кобзаря» М.О. Мікешин передав ліричність поезії Т.Г. Шевченка, яку пов'язав із драматизмом. Прагнув художник видати ще два «Кобзарі» зі своїми ілюстраціями. Працював над їх створенням день і ніч майже без відпочинку. Раптово 31 січня 1896 р. він помер. Смерть М.О. Мікешина припинила вихід подальших ілюстрованих «Кобзарів» [1].

Окрасою музейної колекції є галицьке видання «Кобзаря» 1914 р. з нагоди відзначення 100-річчя зі дня народження Т.Г. Шевченка. Відзначення ювілею було поштовхом для багатьох галицьких товариств і організацій, пропагуючих творчість поета та його особистість, видати низку нових, змістовних видань творів Т.Г. Шевченка 1914 р., що відігравали важливу педагогічну, культурно-просвітницьку роль для формування національної свідомості українців. Незвичайний «Кобзар» Т.Г. Шевченка, розрахований на «польськомовного» читача (тобто призначений для тих українців, які, зважаючи на польське шкільництво в Галичині, вміли читати лише латиницею), з'явився у Львові 1914 р. Упорядкував його український учений та громадсько-політичний діяч, дійсний член НТШ В.Ю. Охримович. Цікаво, що до «Кобзаря» увійшли не переклади польською мовою творів Т.Г. Шевченка, а його українські поезії, подані латинською транслітерацією, про що сказано в назві видання: «Wybór dejakych najkрасzczych poezij Tarasa Szewczenka, najbilszoho ukrajinskocho poeta, dla tych, szczo znajut' łysze po pols'ky czytaty, w soti rokovyny urodyn poeta». У виданні вміщено 18 поезій Т.Г. Шевченка та невеликий вступ В.Ю. Охримовича «Хто був Тарас Шевченко». Ця книга була передана до фондової колекції Заповідника з наукової бібліотеки Львівського інституту української літератури АН УРСР у 70-х рр. ХХ ст. [5].

Значну зацікавленість викликають у відвідувачів унікальні примірники «Кобзаря» 1918 р. видання, які розміщені у 8 залі експозиції. Один із них був надрукований у Катеринославі в друкарні Еррменка-Ларченка-Норевича. На авантажній книжці читаємо: «Кобзарь. Текст складений в хронологічному порядку по найповнішому другому виданню «Петроградского Общества имени Т.Г. Шевченка» під редакцією В. Доманицького 1908 року. 5% чистого прибутку призначено на збудування пам'ятника Т. Шевченкові в Києві» [5].

Друге видання «Кобзаря» надруковане в Києві в 1918 р. (АК-350 КВ-7845). В інвентарній

картці читаємо: «Кобзарь. Повний текст в редакції В. Доманицького. З життєписом, портретами письменника й малюнками хати, де народився Т. Шевченко, й його могили». Передмова «Життя Тараса Шевченка» В. Доманицького. 573 с. Видавництво книгарні Є. Череповського, Київ, Фундукліва, № 4, 1918 р. Книга була придбана за 15 крб. у 1980 р. в м. Переяславі-Хмельницькому, 14,5 x 20 см. Папір, картон, тканина» [5].

Дані «Кобзарі» за редакцією В.М. Доманицького є перевиданнями «Кобзаря» 1908 р. В.М. Доманицький був на той час одним із найбільших дослідників творчості Т.Г. Шевченка. Він розшукав автографи письменника, дослідження яких стало основою наукової праці. Ним було досліджено 270 автографів та 18 копій поетичних творів Т.Г. Шевченка. Він перший встановив правдиву хронологію поетичної спадщини, і за

його редакцією, згідно з автографами, повністю надруковано «Заповіт». Багатотисячні видання «Кобзаря» 1907, 1908 та 1910 рр. за редакцією В.М. Доманицького миттєво розходилися. Тому вже й після його смерті у вересні 1910 р. знову за його редакції було перевидано 24 різні видання «Кобзаря» [8, с. 229], два з яких, саме 1918 р., зберігаються в експозиції музею [5].

Висновки. Отже, проаналізовано й уведено до наукового обігу музейні предмети раритетних видань «Кобзаря» Т.Г. Шевченка з експозиції музею, які обліковані та записані в інвентарних книгах № № 1, 2, 4 «Книги з автографами», інвентарній книзі «Переяслав-Хмельницький історичний музей» та «Книзі обліку науково-допоміжного фонду». Дані матеріали є початком дослідження всієї літературної шевченкіани з колекції НІЕЗ «Переяслав».

Список літератури:

1. Бондаренко Р.І., Бондарчук П.М. Микешин Михайло Йосипович: Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. К.: Наук. думка, 2009. Т. 6: Ла–Мі. С. 683.
2. Бородін В.С. Перше видання «Кобзаря» 1840 р.: передмова до факсимільного видання «Кобзаря» 1840 р. Київ: Дніпро, 1976. 34 с. Видано окремою брошурою, поміщеною у футлярі разом із факсимільним виданням «Кобзаря» 1840 р.
3. Бородін В.С. Післямова: позацензурний примірник першого видання «Кобзаря» Шевченко Т.Г. Кобзар: фототипія позацензурного примірника видання 1840 р. Київ, 1962. С. 116–121.
4. Глоба Н.В. Фототипічні, факсимільні та репринтні видання творів Т.Г. Шевченка у колекції Музею книги і друкарства України. Українська писемність та мова в манускриптах і друкарстві: матеріали 1-ї і 2-ї наук.-практ. конф., 10–11 листопада 2010 р., 9 листопада 2011 р. Київ, 2012. С. 167–172.
5. Інвентарні книги № № 1, 2, 4 «Книги з автографами» (АК) / Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».
6. Інвентарна книга «Книга обліку науково-допоміжного фонду» (НДФ) / Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».
7. Інвентарна книга «Переяслав-Хмельницький історичний музей» (ПХІМ) / Фонди Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав».
8. Франко І.Я. Доманицький В. Критичний розслід над текстом «Кобзаря»: записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка. 1908. Т. 79. С. 228–230.
9. Шаповал І. Доля «Кобзаря» з автографом Шевченка: про матеріали з архіву Д. Яворницького. В пошуках скарбів. Київ, 1965. 327 с.

РАРИТЕТНЫЕ ИЗДАНИЯ « КОБЗАРЯ» ТАРАСА ШЕВЧЕНКО В ЭКСПОЗИЦИИ МУЗЕЯ «ЗАВЕЩАНИЯ» Т.Г. ШЕВЧЕНКО

В статье впервые охарактеризованы раритетные издания «Кобзаря», которые находятся в экспозиции музея. Данные экземпляры составляют фондовую коллекцию литературной шевченкианы Национального историко-этнографического заповедника «Переяслав». Эти музейные предметы учтены и описаны в инвентарных книгах № № 1, 2, 4 «Книги с автографами», инвентарной книге «Переяслав-Хмельницкий исторический музей» и инвентарной «Книге учета научно-вспомогательного фонда» (НВФ). Указаны, по возможности, местонахождение и лица, причастные к этим раритетам. Осуществлен анализ специфики оригиналов, фототипических и факсимильных изданий «Кобзаря», которые издавались на территории всей Украины, в частности, в XIX – нач. XX вв.

Ключевые слова: литературная шевченкиана, «Кобзарь», фототипические и факсимильные издания, инвентарная карточка, раритетные издания.

**RARE EDITIONS OF TARAS SHEVCHENKO'S "KOBZAR"
IN THE EXHIBITION MUSEUM "OF TETAMENT" OF T. SHEVCHENKO**

The article describes for the first time the rare editions of "Kobzar" which are in the museum exposition. These copies constitute the fund collection of literary Shevchenkianas of NHER "Pereyaslav". These museum items are recorded and described in the inventory books № № 1, 2, 4 "Books with Autographs", the inventory book "Pereyaslav-Khmelnytsky Historical Museum" and the inventory "Book of Accounting of the Scientific Support Fund". It is indicated where possible location and persons involved in these rarities. The analysis of the specifics of the originals, phototype and facsimile editions "Kobzar", which were published on the entire territory of Ukraine, in particular, in the XIX – at the beginning of XX century.

Key words: *literary Shevchenkiana, Kobzar, phototype and facsimile editions, inventory card, rare editions.*